

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Миранової Світлани Петрівни

на дисертацію **Боряк Оксани Володимирівни** на тему:

**«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ»**,

представлену на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.03 – корекційна педагогіка

Одним із напрямів Концепції Нової української школи є запровадження принципу дитиноцентризму, який передбачає орієнтацію на потреби і можливості учнів як з типовим, так і порушеним розвитком. В сфері цих потреб знаходиться і розвиток пізнавальної діяльності школярів, в тому числі й такої її складової, як мовлення. Поєднання навчання з розвитком дітей, формування у них необхідних життєвих компетентностей є вкрай вагомим освітнім завданням, яке повною мірою стосується й учнів з інтелектуальними порушеннями. Особливо значущим є формування мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, адже від мовленнєвої компетентності залежить їхня здатність до оволодіння освітою, спілкування з оточуючими. З огляду на це, дисертаційне дослідження О.В.Боряк є досить актуальним як для теорії корекційної педагогіки і логопедії, так і для практики освіти дітей з інтелектуальними порушеннями.

У вступі дисертації обґрунтована і доведена актуальність теми; висвітлено теоретичний стан її дослідження; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження; розкрито його теоретико-методологічну основу; чітко визначено наукову новизну, практичну значущість результатів дослідження; наведено відомості про впровадження в практику та апробацію результатів, публікації, структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі дисертації «Науково-теоретичні засади дослідження мовленнєвої діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями» поданий ґрунтовний аналіз теоретичних основ проблеми дослідження. О.В.Боряк глибоко аналізує мовленнєву діяльність дітей при типовому розвитку та інтелектуальних порушеннях; подає ретроспективні погляди вчених щодо порушень мовлення дітей з інтелектуальним недорозвитком. Позитивним є те, що автор вивчає теоретичні підходи не лише вітчизняних, а й закордонних вчених. Мовлення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями розглядається в розділі з міжгалузевих позицій: медичний, психологічний та педагогічний аспект. Саме такий підхід є методологічно правильним для діагностики та корекції мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями. Особливо хочемо відзначити ґрунтовне вивчення автором причинної обумовленості та механізмів порушень мовленнєвої діяльності у школярів з інтелектуальним недорозвитком. Аналіз матеріалу першого розділу свідчить, що він викладений аналітично, змістовно, логічно; при цитуванні є необхідні посилання на авторів; наведені публікації за змістом розділу та висновки до нього.

У другому розділі «Стратегія і тактика комплексного медико-логопсихолінгво-педагогічного вивчення мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями» автор обґрунтовує структуру та організацію діагностичного етапу дослідження; подає модель комплексного медико-логопсихолінгво-педагогічного вивчення актуального стану мовленнєвої діяльності молодших школярів з легким і помірним ступенем інтелектуальних порушень, хоча при цьому психолінгвістичний напрям висвітлений, на наш погляд, неглибоко. О.В.Боряк характеризує тактику та зміст диференційованого підходу до діагностики мовлення дітей; обґрунтовує підібрані методики логопедичного обстеження. При цьому за основу береться методика Л.Ф.Фатіхової без уточнення того, чому не використовуються методики Є.Ф.Соботович, В.Г.Петрової та ін., які є достатньо апробованими і точними.

У другому розділі автор ретельно обґрунтовує показники порушень мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями та детально описує диференціацію мовленнєвих розладів при інтелектуальних порушеннях. Заслуговує на увагу той факт, що матеріали подаються не лише в текстовому вигляді, а представлені у таблицях, схемах. Такий виклад свідчить про високий рівень опрацювання дисертантом дослідженої інформації.

Третій розділ дисертації присвячений висвітленню стану та особливостей мовленнєвої діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку. Автор передусім описує критерії рівнів розвитку мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями легкого та помірного ступенів; аналізує одержані результати та описує специфіку розвитку підсистем функціональної системи мови та мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями залежно від ступеня. Відзначимо той позитивний факт, що констатувальним експериментом була охоплено 448 учнів, 120 вчителів-логопедів з 12 областей України. Такий добір респондентів, безумовно, підтверджує вірогідність одержаних результатів.

Аналіз третього розділу свідчить про те, що автор чітко дотримувалась розробленої концепції дослідження, представила комплексну модель вивчення стану мовленнєвої діяльності дітей, яка успішно може використовуватись у практиці логопедичної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Результати вивчення різних складових мовлення з метою кращого розуміння та для порівняння представлені й у діаграмах, таблицях. Автор ретельно порівнює результати, встановлює правильні взаємозв'язки між одержаними відомостями, робить на цій основі вдумливі висновки. Правильність одержаних відомостей перевіряється методами математичної статистики, результати якої наводяться як в тексті, так і в додатках.

Отже, цілісний аналіз результатів констатувального експерименту дозволяє дисертанту зробити висновок про те, що підвищення рівня мовленнєвої діяльності молодших школярів можливе за умови створення

комплексної диференційованої системи, спрямованої на новий зміст і методи корекційної роботи, заснованої на принципі партнерства та міжгалузевої співпраці.

У четвертому розділі «Комплексна диференційована система формування та корекції мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах сучасного освітнього простору» розкриваються результати формувального експерименту. Зокрема, автор обґрунтовує організаційно-педагогічні засади формування мовленнєвої діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку, захищає розроблену модель комплексної системи впливу на їхнє мовлення, надає змістові та організаційно-методичні рекомендації щодо її впровадження. Розроблена модель є чітко структурованою, відповідає теоретичним засадам дисертаційного дослідження та ґрунтується на результатах констатувального експерименту. Розроблений автором зміст та технології навчально-експериментальної системи обґрунтовані та детально описані в розділі й проілюстровані в додатках.

Досить значущим вважаємо й те, що дисертант розробила й програму та методичні рекомендації з розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями для фахівців, які працюють з такою категорією осіб. Науково і практично значущою є й розроблена та апробована у процесі формувального експерименту навчальна дисципліна «Спеціальна методика розвитку мовлення» для бакалаврів спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Одержані після формувального експерименту результати порівнюються, аналізуються і викладаються окремим підрозділом 4.5. Для кращого розуміння й вірогідності результати представлені в деталізованих таблицях. Ефективність формувального експерименту описана якісно, перевірена статистичними методами χ^2 – однорідності Пірсона та F-критерію Фішера; підтверджена статистично і підтверджує позитивну динаміку в учнів експериментальної групи за наслідками формувального експерименту.

Висновки до дисертації є логічними, переконливими, повністю охоплюють найсуттєвіші положення представленого наукового дослідження.

Аналіз дисертації О.В.Боряк свідчить про її виразну наукову новизну. Зокрема: для теорії та практики логопедії вагомим є комплексне дослідження проблеми порушень мовленнєвої діяльності, зумовлених інтелектуальними порушеннями легкого та помірного ступенів; характеристика змісту та критеріїв диференційованого оцінювання мовленнєвої діяльності при легкому та помірному ступенях інтелектуальних порушень. Особливою науковою новизною вирізняється розроблена, обґрунтована та апробована автором діагностико-диференційована модель міждисциплінарного вивчення стану мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. Для теорії й методики вищої школи науково цінними є визначені у дисертації напрями підвищення кваліфікаційного рівня фахівців до роботи з діагностики, формування та корекції мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Матеріали докторської дисертації мають вагому практичну значущість, можуть впроваджуватись у роботу спеціальних закладів загальної середньої освіти, закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням, інклюзивно-ресурсних центрів.

Отже, цілісний аналіз докторської дисертації О.В.Боряк підтверджує досягнення автором мети і завдань дослідження.

Даючи дисертації в цілому позитивну оцінку, висловимо зауваження та побажання:

1. Автор, розглядаючи в підрозділі 1.2 становлення вчення про інтелектуальні порушення, виділяє два напрями в розумінні сутності розумової відсталості: анатомо-фізіологічний і психолого-педагогічний. Назва першого напрямку є неповною, адже не містить неврологічного й психіатричного підходу до характеристики інтелектуальних порушень.

2. У дисертації є окремі неточності використання понять «пізнавальна діяльність», «мовлення», «мислення». Зокрема, у підрозділі 1.4 автор

аналізує причинну обумовленість виникнення порушень мовленнєвої діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями і виділяє серед чинників недорозвиток пізнавальної діяльності, виокремлюючи при цьому мовлення, яке є водночас складовою пізнавальної діяльності. У підрозділі 2.3 в описі інтелектуального компоненту мовленнєвої діяльності через кому подано «вербально-логічне мислення» і «пізнавальна діяльність».

3. Розглядаючи в дослідженні системний недорозвиток мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями, автор повсякчас на перше місце ставить звукову систему мовлення, потім лексичну і граматичну. Така послідовність визначена як для діагностики мовлення, так і для його корекції. Проте, з погляду корекційної психопедагогіки та психології дитини з інтелектуальними порушеннями ієрархія підсистем визначена неправильно. Основними складовими недорозвитку мовлення у цієї категорії дітей є лексична і граматична як такі, які спричинені ядерними ознаками структури інтелектуального порушення, і призводять до порушень зв'язного мовлення та є причиною труднощів дітей у навчанні.

4. У третьому розділі автор визначає критерії і показники рівнів розвитку мовленнєвої діяльності, однакові для інтелектуальних порушень легкого і помірного ступеня. Вважаємо, що показники мають бути чіткіше диференційованими як за ступенем, так і віком дітей.

5. Описуючи формувальний експеримент автор показує диференціацію змісту логопедичного впливу. Таку ж саму чітку диференціацію варто було б подати і щодо організації та методики дослідження.

6. Третій і четвертий розділи дисертації, на нашу думку, перевантажені теоретичними обґрунтуваннями, які варто було зосередити в розділах, присвячених теоретичному аналізу проблеми та методології дослідження.

7. Список літературних джерел є занадто громіздким. Окремі джерела лише частково стосуються предмету дослідження.

Втім, висловлені зауваження не впливають на позитивну оцінку рецензованої роботи.

Автореферат, монографія і публікації автора, здійснені у фахових виданнях, відповідають змісту дисертації. Список публікацій О.В.Боряк підтверджує повне висвітлення матеріалу всіх розділів дисертації; публікації мають достатню фаховість та географічну представленість, в тому числі й у закордонних джерелах.

Дисертаційне дослідження О.В.Боряк характеризується логічною побудовою, обґрунтованістю положень та висновків; поставлені у ньому завдання розв'язані; сформульовані висновки відповідають як завданням, так і представленим у ньому матеріалам. Позитивним є й те, що дисертація окреслює широкі перспективи для подальшого дослідження проблеми мовленнєвої діяльності школярів з інтелектуальними порушеннями та корекційно-розвиткової роботи з ними.

Докторська дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, її результати мають виразну наукову новизну та вагоме практичне значення.

Дисертаційна робота **Оксани Володимирівни Боряк** на тему: «**Теорія і практика мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку**» виконана на достатньому науковому рівні й повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567, а її автор – **Оксана Володимирівна Боряк** заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач, професор кафедри корекційної
педагогіки та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

МИРОНОВА С. П.

